

1996. MÁJUS 18. SZOMBAT

tömeggyilkosság titkos története

A Jugoszláv népbíróóság előtt: Szombathelyi, Feketealmi-Czeydner, Grassy és társai

Az újvidéki tömeggyilkosság is szerepet játszott Bárdossy menesztésében. A képen Hitler és az új miniszterelnök Kállay a német főhadiszálláson

A kassai német provokációs bombázás következtében az 1941. július elején bevetett gyorshadtest megmaradt egységeit október 15-ig hazahozták a szovjet frontról, ezáltal az ország gyakorlatilag kivált a háborúból, magyar csapatok harcéri műveleteket nem folytattak. Mindezt bizalmatlanul figyelte a német vezetés, mivel Románia, Szlovákia 200 000 fős hadsereget küldött a szovjet frontra. Bajcsy-Zsilinszky Endre képviselő levélben indokolja meg Bárdossy miniszterelnöknek: a németek a háborút máris elveszítették, de a kormányfó szerint kényszerű helyzetben a csapatok visszavonásánál többet nem lehet tenni végzetes következmények nélkül. Ettől függetlenül Horthy kormányzó bizalmas tanácsadói (Bethlen István és köre) is felhívják az egykori híres admirális figyelmét a hadihelyzet hátrányos alakulására, emiatt számon kell németországi esetleges vereségével is. Szerintük a magyar vezetés túlságosan és egyoldalúan elkötelezte magát a németek oldalán, helyes lenne kapcsolatot létesíteni az angolokkal, akik a brit külügyminiszterhez, tudakolva: „támogatná-e az angol kormány Magyarország átválását az angolszász hatalmak oldalára és elfogadná-e Horthy vezető szerepét? A válasz kedvezőnek látszott: „A brit kormány örömmel üdvözlölné Magyarország átválását. Horthy admirálisnak változatlanul jó hírneve van a brit sajtóban, úgy tudják, nem tapad vér a kezébe, Magyarországon nem történtek olyan atrocitások, mint Európa más megszállt területein.” A háború vége felé a németek sietve ládákat sülyesztettek el az Alpokban található több száz méter mély tavakba. A hetvenes években osztrák kutatók ezekből egyet felszínre tudtak hozni, és felnyitották.

Átállási tervek

A hamisdollár- és fontkötégek mellett találtak Hitler titkos tanácskozásairól készített jegyzőkönyvet is, amelyekből az egyik magyar tárgyú volt. Ebből kiderül, hogy az említett titkos angol választ valakitől Hitler is megkapta. Ta-

nácskozást tartott a biztonsági szolgálat vezetőivel, közölte, hogy a magyar vezetés átállást készít elő az ellenséges oldalra, amelyet megelőzve intézkedésekkel meg kell akadályozni. Elsőként azt vizsgálták meg: milyen irányba törhetnek Magyarország átállása? A Szovjetunió felé kizártak tartották, Romániát a két ország közötti területi ellentétek miatt szintén elvetették. Ezután Magyarország déli határvonalát vették szemügyre, és úgy ítélték meg, egyedül ebbe az irányba képzelhető el, hogy a magyar vezetés Tito partizánjainak közvetítésével kapcsolatot teremthet brit csapatokkal. Ezt követően arról döntöttek, milyen intézkedést kellene tenni a veszély elhárítására.

A Gestapo főnöke, Müller Horthy felreállítását javasolta, de ezt Hitler elvetette. Indoklása szerint ő ugyan sosem bízott Horthyban, de személye az egész országban annyira elfogadott, hogy most problémák nélkül nem tudna más alkalmas személyt utálni a helyére. Müller újabb javaslattal állt elő: ha az átállást Horthy jó híre tenné lehetővé, akkor elegendő lesz, ha a hírnevet megőrzik. Rendezni kell a nevében egy tömeggyilkosságot, és attól kezdve számára mindenféle átállás lehetetlenné válik. Vannak megbízható emberei a katonatisztek között, a csendőrségben, akik ilyen feladat végrehajtására alkalmasak, és angliai ügynökeink keresztül gondoskodnak arról, hogy az eset mint „Horthyék rémtettei Magyarországon” a brit sajtóban megfelelő tálatást kapjon. Hitler a javaslatot elfogadta. Egyetlen kikötése volt, hogy a tömeggyilkosságot nemzetiségi területen hajtsák végre oly módon, hogy ennek következtében a szerbek és a magyarok között keletkező éles nemzetiségi ellentétek számukra a birodalom érdekei ellen irányuló bármilyen együttműködést lehetetlenné tegyenek.

Egyidejűleg Budapestre küldi Ribbentrop külügyminisztert, hogy tárgyalásaival vonja el a magyar kormány figyelmét az eseményekről. Megkezdődött a terv végrehajtásának előkészítése. Az előkerült jegyzőkönyvből kiderül: a déli határvidéken a Gestapónak négy magasabb beosztásban lévő, sorszámozott igazolvánnyal rendelkező ügynöke volt, akiket bevont a titkos

terv végrehajtásába: Feketealmi-Czeydner Ferenc altábornagy a Déli V. Hadtest parancsnoka, Grassy József ezredes, Zombor katonai parancsnoka, Deák László ezredes a zsabylai határvidéki alakulat parancsnoka, Zöldi Márton csendőrszázados. Mind hazaárulók, a Gestapo szolgálatára tettek fogadalmat. A helyszín és Berlin közötti rádiós összeköttetést a bányai német csapatokhoz beosztott Gestapo-tiszteken keresztül tartották fenn. Helyszínnek a Zsablya-Sajkásgyörgye-Sajkászentiván térséget jelölték ki, mert itt alakította meg a Jugoszláv Kommunista Párt a 40 főből álló sajkási partizánegységet. Hírek terjedtek el, hogy január 5-én a partizánok Szent Bertalan-éjten rendeznek a magyar lakosság között. A csendőrség erősen eltűzve a veszélyt, hamis jelentéssel 200 fős katonai karhatalmi támogatást kér, amelynek parancsnokául Czeydner javasolja. A bányai német parancsnokság is „fokozódó partizánveszélyről” küld jelentést Budapestre. Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök hisz a hamis jelentéseknek, és engedélyt ad tisztogató razzia rendezésére a Sajkás-vidéken. 1942. január 5-én négy napos „hivatalos látogatásra” megérkezik Ribbentrop külügyminiszter. Sajkádön Deák irányításával elkezdődik a razzia, és a tűzharcokban 40 partizán lehalál.

Bemocskolni Horthy

Másnap Grassy új parancsot ad ki a térség ismételt „terszerű átfésülésére és megtisztítására a kommunistáktól”. Miután a partizánokkal már végeztek, a „kommunisták” csak a polgári lakosság közül kerülhetnek ki! A „tisztogatás” során 1800 főleg szerb nemzetiségű polgár lőnek agyon, holtestüket a jegecs Tiszába dobták. Czeydner jeleníti a feladat végrehajtását a Gestapo-tiszteknek, de főnökük, Müller Berlinből az akció eredménytelenségét minősítette, mivel helyszínük egy nagyon kis ismeretlen körzetet választottak, az eseménynek nincsen megfelelő visszhangja. Meg kell ismételni az egészet egy nagyobb városban. 1800 embert tehát hiába lőtek agyon! Czeydner választása Újvidékre esik. Viszont ehhez újabb miniszteri engedélyre volt szükség. Ezt Czeydner ismét hazugsággal tervezi megszerzeni. Január 12-én Budapestben beszámoló tart a belügyminiszter, a honvédelmi miniszter és Szombathelyi vezérkari főnök előtt a sajkádi razziáról anélkül, hogy az áldozatok számáról említett tenné! Befejezésül kijelenti: a kitűzött célt, a térség megtisztítását nem sikerült teljesen elérni, mivel a partizánok „Újvidékre húzódtak be”, ezért a razziát ki kell terjeszteni a városra is. A miniszterek mindent elhittek, az engedélyt megadták! Külső előkészületekből néhány szerb polgár rájön: a

zsabylai gyilkosok most Újvidéken akarják folytatni a vérengzést. Január 19-én Popovics Milan, a szerb nemzetiségű parlamenti képviselője részletesen tájékoztatja társát, Bajcsy-Zsilinszky Endrét a zsabylai tragédiáról, felhívja a figyelmét, hogy a tömeggyilkosság megismétlésére készülődnek Újvidéken, ha nem akadályozzák meg időben. Bajcsy-Zsilinszky Endre még este haladéktalanul levelet küld Bárdossy miniszterelnöknek sürgős intézkedést kérve. Látszólag még az utolsó pillanatban voltak, de már elkéstek. Másnap, január 20-án Hitler utasítására ezáltal Keitel tábornok, a hadsereg főparancsnokságának (OKW) vezetője érkezett Budapestre, hogy „a kormánnyal tárgyaljon”. Bárdossy minden idejét lekötötte, más ügyben intézkedni nem tud.

Ezzel egy időben Újvidéken a Gestapótól kapott módszerek szerint (teljes hírzár, kijárási tilalom, fenyegető hangú plakátok stb.) megkezdik a razziát. Rummal beitatott katonai-csendőri egység járta a húszfokos hidegben főleg a szerbek által lakott utcákat, emberek ezreit kísérve egy igazolóbizottság elé. Akik nem igazoltak, azt egy résztörvényszék mint „partizánügyszemélyt” halálra ítélte. Január 20-23. között mintegy 2000 polgári személyt juttattak erre a sorsra, többségüket a Duna jegén lőtték agyon. Bárdossy még január 21-én este kapkodva telefon lead egy utasítást Czeydnernek, hogy „ne legyen semmi kegyetlenkedés”, de a karhatalom parancsnoka ezt cinikusan figyelembe sem veszi. Szombathelyi január 22-én táviratban ad parancsot Czeydnernek az atrocitások beosztására, de az altábornagy már csak a Gestapo utasításainak engedelmeskedik.

Mi lett ezután a bűnösök sorsa? A tragédiáról napokon belül több bejelentést kap Bajcsy-Zsilinszky Endre és Bethlen István új miniszterelnök. Mindketten a kormányt tartják felelősnek a történetekért, ezért Horthyhoz fordulnak intézkedésért. Tájékoztatják a kormányzót a szemtanúk beszámolóiról, megkérlik az ügy kivizsgálására, a felelősök megbüntetésére, és rábeszél-

Búcsúzó magyar katona

FOTÓ: ARCHIV

lik Bárdossy-nak – mint egyik felelősnek – a leváltására is. Kállay lett az új miniszterelnök, és az elrendelt hadbírói nyomozás Újvidéken egyértelműen előre kitervelt tömeggyilkosság tényét állapítja meg. Az angol kormány is tiltakozását fejezte ki, követelve a bűnösök megbüntetését. Belső viták és Kállay tévedései miatt az ügy éven át elhúzódik, de végül – részben külföldi követelések hatására – 1944. január 14-én 17 személyt állítanak katonai bíróság elé. A szemtanúk beszámolóira alapuló vádirat tárgyalagos volt. A tárgyaláson feltűnő módon megjelent a német katonai attasé is, aki mint utólag kiderült, titokban megnyugtatta (és egyáltalán figyelmeztette) a vádlottakat, bármilyen ítéletet is hoznak, hamarosan kiszabadítják őket. (Berlinben Hitler és Müller irányításával már elkészült Magyarország katonai megszállásának titkos terve, időpontja: 1944. március 19.)

A négy fővádlott, Czeydner, Grassy, Deák, Zöldi mint magas rangú tisztok szabaddalomban védekeztek, ezt kihasználva a német katonai attasé éjjel követési autóban a Német Birodalomba (Ausztriába) szöktette őket. A többi vádlott 10-14 évig terjedő büntetést kap, de a németek ígéretüknek megfelelően március 19-én őket is kiszabadították. 1944. október 15-én, a sikertelen kiugrási kísérlet után a Gestapo Horthyt is letartóztatja, helyére Szalásit teszi. A kiszökött négy fővádlott visszajön, Czeydner neveik vizsgálatát miniszterhelyettesnek. Bosszúból most ő rendeli el Szombathelyi letartóztatását. Elítélésére már nem marad ideje, mivel a Vörös Hadsereg novemberben már Budapest felé közeledett. Bácskában a továbbvonuló ukrán hadtest nyomában megjelentek a jugoszláv partizánok büntető- (kivégző) osztagai, és faluról falura járva 40 000 magyar agyonlőnek, 100 000 személyt elűznek.

Halálos ítéletek

A harcok mindenhol véget érnek, és a jugoszláv katonai vezetés háborús büntetett vádjával az újvidéki tömeggyilkosság felelősének kiadatását kéri a győztesektől. Bajorországban a Dulles vezette OSS (CIA elődje) ezredese, Himler Márton letartóztatja Szombathelyit, Czeydner, Grassyt és Zöldit. Újvidékre szállítják őket, de ügyüket Budapesten is kivizsgálják. A Népbíróóság Országos Tanácsa Szombathelyi bíróság elé is állítja, mert az újvidéki vád mellett felelősnek tartja az orosz fronton elpusztult 100 000 katona és munkaszolgálatos haláláért, akiknek a kiküldéséről éppen ő alkudott meg akkor Keittel, aki ennél kétszerte több embert követelt. Ismert nagy írók tiltakozása ellenére életfogytiglanra ítélik. Ezt fokozandó Riess szocialdemokrata párti igazságügy-miniszter felsőbb utasításra titokban kadija a jugoszláv katonai hatóságoknak. Háborús büntetett ügyében egyetlen személy adhatott utasításokat, Péter Gábor (alias Eisenberger Béni szabósegéd), az ÁVO vezetője, későbbi tömeggyilkosa. Bárdossy halálra ítélik. Újvidéken nyolc személyt állítanak népbíróóság elé – köztük árulás címén Popovics Milan volt képviselőt is

Folytatása 10. oldalon